

The Challenge of Proper Names in English and Persian Translations of *Nahj al-Balagha*

(Research Article)

Mahmoud Afrouz^{1*} , Narjes Asgari Vartooni²

Submission Date: 25 October 2024

Revision Date: 2 February 2025

Acceptance Date: 17 March 2025

(Page 121-144)

Abstract

One of the problems in translating literary-religious texts is the issue of choosing equivalents for proper names (PNs). The aim of the present study was to investigate the procedures of translating PNs in Imam Ali's *Nahj al-Balaghah* and its three Persian translations (by Makarem Shirazi, Ayati, Jafari) and three English translations (by Husain, Jafari, and Ahlul Bayt Digital Islamic Library Project). To analyze the data, the most recent model (i.e., Nyanjeri-Wangri, 2019) was used as the framework for examining the PNs. The model included six procedures of "preservation, loan translations, non-translation plus additional explanation, adaptation, use of common nouns". The researcher attempted to find answers to the following questions: Does Nyangeri and Wangari's (2019) taxonomy cover all procedures used by translator? What procedures are employed by translators? Are translators consistent in using specific procedures for rendering all PNs? Is there any difference between English and Persian translators' tendencies towards using particular procedures? How is the distribution of procedures? What are the most and the least frequent procedures? Based on the findings, both groups of Persian translators and English translators have most frequently employed the two procedures of "preservation" and "non-translation plus additional explanation". Together, these two procedures covered more than a third of all procedures. On the other hand, it was found that "use of common nouns" was the least repeatedly used procedure.

1. Associate Professor of Translation Studies, Department of English Language and Literature, Faculty of Foreign Languages, University of Isfahan, Isfahan, Iran

2. Master's student, Department of English Language and Literature, Faculty of Foreign Languages, University of Isfahan, Isfahan, Iran

*: Corresponding Author:

Email: m.afrouz@fgn.ui.ac.ir

How to cite this article: Afrouz, M., & Asgari Vartooni, N. (2025). The Challenge of Proper Names in English and Persian Translations of *Nahjul-Balagha*, *Quarterly Journal of Nahj al-Balagha Research*, 12(48), 121-144. <https://doi.org/10.22084/nahj.2026.30043.3120>

Keywords: *Nahj al-Balagha*, translation procedures, proper names, literary-religious texts.

Extended Abstract

1. Introduction

Religious or sacred texts have always been among the most challenging texts to translate. These types of texts are considered literary or, more generally, expressive. *Nahj al-Balagha* is a prominent literary text in Arabic literature, containing narratives that serve as a model for modern literary works. The translation of proper names is one of the important issues that translators of literary texts frequently encounter. By employing various strategies and techniques, translators have constantly strived to overcome this challenge in one way or another. Researchers, too, by examining studies conducted on different corpora and using various models and frameworks, have attempted to focus on both the hidden and visible aspects of this field.

One of the challenges in translating literary-religious texts is finding equivalents for proper names (PNs). The reason for this may be the underlying semantic layer or allusive references that sometimes exist in certain PNs. In such situations, applying a transliteration procedure, which only targets the superficial and formal layer of discourse, is by no means adequate and deprives the reader of understanding key elements of the source text (ST). In other words, although the challenge of finding suitable equivalents for ST vocabulary is generally a major challenge in translation, it should not be overlooked that the issue of equivalence is influenced by the type of strategy the translator chooses.

The present study sought to find answers to the following questions: 1) Does the Nyanjeri-Wangri (2019) model cover all the strategies used by translators? 2) What strategies have been used in translating proper names in *Nahj al-Balagha*? 3) Have the translators been consistent in applying these strategies? 4) Was any specific pattern observed in the tendency of Persian and English translators towards using particular types of strategies? 5) What is the quantitative distribution (percentage and frequency) of the strategies? Which are the most and least frequently used strategies for translating proper names?

2. Theoretical Framework

Previous research on procedures and techniques for rendering PNs has not placed much emphasis on the comparative study of Persian and English translations of a single Arabic religious text. *Nahj al-Balagha* by Amir al-

Mu'minin, Imam Ali (peace be upon him), is considered the second most prominent religious book for Shiites after *the Holy Qur'an*. In the present study, given the necessity of conducting research focusing on this valuable corpus, an effort was made to also evaluate the adequacy of current frameworks in covering the strategies for translating PNs.

To date, none of the previous studies have addressed the improvement of existing models or their adaptation to cover all strategies for translating PNs in religious texts. The present research was conducted to fill this research gap.

It is believed that translating PNs is one of the problems facing translators of literary texts. PNs are words used to refer to singular objects, people's names, specific place names, specific works of art, etc., and in some cases, they are also considered culture-bound.

Regarding PNs, the most superficial view is that they should simply be transferred without translation. However, most researchers in this field believe that in most literary texts, due to their semantic content and roots in the source culture, translating PNs—not merely transferring them—is entirely necessary. In fact, paying attention to the meaning of words and PNs may be essential in translating certain texts.

3. Research Method

The research corpus consists of a total of 371 PNs (Arabic words) along with their Persian and English equivalents. The Persian equivalents were taken from three Persian translations by Makarem Shirazi, Ayati, and Jafari (extracted from *Nahj al-Balagha* software, n.d.), and the English equivalents were taken from three English translations by Husain, Jafari, and Ahlul Bayt Digital Islamic Library Project team. The data extracted from this corpus were analyzed using Nyanjeri-Wangri's (2019) model. Regarding the corpus, it is necessary to mention that repeated names were not counted unless the translator had used a different equivalent; therefore, the number of words in the corpus is significantly more than 371 proper names.

Theorists of translation often try to pave the way for practical translators by presenting frameworks and models. In the field of proper names, models often contain several basic strategies for rendering these names. In this regard, the most recent model belongs to Nyanjeri-Wangri (2019: 351-360) and includes the following six strategies:

a) Preservation: When the translator presents the name "as it is," but using the alphabet of the target language and with approximately the same pronunciation (p. 351).

b) Loan Translation: When the translator provides the "literal" meaning of the name without adding clarifying explanations. Sometimes the translator can preserve part of the name and translate another part; this combined strategy also falls under "loan translation" (p. 356).

c) Non-Translation Plus Additional Explanation: By applying this strategy, after transliterating the source name, the translator adds clarifying information either "intratextually" (directly within the main text) or "extratextually" (e.g., in parentheses or footnotes) (p. 357).

d) Adaptation: When an equivalent, established, and fully recognized name exists in the target culture for a source-language name, and the translator uses it, they have effectively used the adaptation strategy (p. 358).

e) Replacement with Common Nouns: This occurs when the translator replaces a proper name with a common noun, for example, instead of naming an individual, using a pronoun or general words (such as 'someone,' 'a person,' 'somebody,' 'a human,' 'a man,' 'a woman,' etc.) (p. 360).

f) Omission: As the title of this strategy suggests, its application means "omitting" and ignoring all or part of the PN in the ST (p. 360).

4. Conclusion

Translation of religious texts, as one of the most challenging literary texts, has often been the focus of researchers' attention. *Nahj al-Balagha*, as the second most important Shiite religious book after *the Holy Qur'an*, is a work that has always shone uniquely at the peak of literary works. One of the problems in translating literary-religious texts is the issue of equivalence strategies for PNs, which was the concern of the present study. According to the research findings, a total of six strategies—namely "preservation, loan translation, non-translation plus additional explanation, adaptation, replacement with common nouns, and omission"—have been used in translating proper names in *Nahj al-Balagha*.

The findings indicate a lack of consistency among translators in applying translation strategies. In other words, the diversity of PNs and the specific semantic content of each name have led translators to use various strategies in their appropriate positions. Nevertheless, both groups of translators (Persian and English) share a tendency to use the two strategies of "preservation" and "non-translation plus additional explanation." Together, these two strategies account for more than one-third of all strategies used.

In fact, translators resorted solely to the "preservation" strategy in cases where it sufficed for translating a PN, but in other cases, they often endeavored to add explanatory notes. On the other hand, it was observed

that the translators showed the least tendency to use the strategy of replacing proper names with common nouns.

Future researchers are advised to conduct similar studies on translations of other religious corpora (including *Nahj al-Fasahah*). Furthermore, considering other languages besides Persian and English, such as German, French, Russian, and Chinese, could open new horizons for researchers in this field.

References [In Persian]

- Nahj ul Balagha Software. (n.d.). *Arabic text of Nahj ul Balagha along with its Persian translations by Makarem Shirazi, Ayati, and Jafari*.
- Islamic Encyclopedia. (n.d.). *The Institute for the study and dissemination of Ahlul Bayt's wisdom*. Retrieved from the website: <http://wiki.ahlolbait.com>
- Tabatabaee Lotfi, S. A. (2017). A Descriptive Study on Translation Strategies of the Quranic Proper Nouns in Five English Translations. *Quranic Studies and Islamic Culture*, 1(1), 99-117.
- Fathimozafari, R., Masboogh, M. and Ghaemi, M. (2017). Analysis of semantic components vocabulary and its application in translation of sermons of *Nahj- al- balaghah*. *Quarterly Journal of Nahj al-Balagha Research*, 5(17), 21-40. <https://doi.org/10.22084/nahj.2017.11210.1650>
- masbogh, S. and delshad, S. (2015). Minimalism parameters in the story of *the Nahj-al-balaghe*. *Quarterly Journal of Nahj al-Balagha Research*, 3(11), 55-66.

References [In English]

- Ahlul Bayt Digital Islamic Library Project (ABDILP). (n.d.). *Nahj ul Balagha*. Published on Books on Islam and Muslims. Retrieved December 7, 2020, from <http://www.al-islam.org>
- Bertills, Y. (2003). *Beyond Identification: Proper Names in Children's Literature*. Tavastg: Åbo Akademi University Press.
- Butler, J. O. (2013). *Name, Place, and Emotional Space: Themed Semantics in Literary Onomastic Research*. Masters Thesis Submitted to University of Glasgow.
- Dazdarevic, S., Milovanovic, S., & Fijuljanin, F. (2013). *Translating Sacred Words*. 5th International Social Sciences Conference in Balkans Organizatori: Sakarya University, Turkey, International University of Novi Pazar. Retrieved 4 November 2020, from https://www.researchgate.net/publication/282186914_Translating_Sacred_Words

- Dweik, B. S., & Al-Sayyed, S. W. (2016). Translating Proper Nouns from Arabic into English: Barriers and Procedures. *Arab World English Journal*, 5, 181-194.
- Grima, K. (2018). Transposing Proper Names in Frank McCourt's Memoir *Angela's Ashes* from English into Maltese. *Meta*, 63(1), 94–117. doi:10.7202/1050516ar
- Hermans, T. (1988). On Translating Proper Names, with Reference to De Witte and Max Havelaar. In M. J. Wintle (ed.) *Modern Dutch Studies: Essays in Honour of Professor Peter King on the Occasion of His Retirement*. London/Atlantic Highlands: The Athlone Press, pp. 11-24.
- Husain, M. M. J. (1375/1996) *Nahj Albalaghe (English Translation)*. Qum: Ansariyan Publications/ Digital Publisher Ghaemiyeh.
- Jafri, A. (2020). *Nahj-Al-Balaghah (Peak Of Eloquence)*. Eleventh Revised Edition. Islamic Seminary Publications.
- Judickaitė-Pašvenskienė, L. (2014). How Should I Call You? Rendering of Semantically Meaningful Anthroponyms in Subtitled Children's Cartoons. *Studies About Languages*, 24, 18-25. <http://dx.doi.org/10.5755/j01.sal.0.24.6722>.
- Landers, C. E. (2001). *Literary Translation: A Practical Guide*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Leppihalme, R. (1997). *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Moruwawon, B. S. (2010). Translating African Proper Names in Literary Texts. *Journal of Language & Translation*, 11(2), 207-226.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall International.
- Newmark, P. (1993). *Paragraphs on Translation*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Nyangeri, N. A., & Wangari, R. (2019). Proper Names in Translation: Should They be Translated or Not? *Eastern African Literary and Cultural Studies*, 5(3-4), 347-365. <http://dx.doi.org/10.1080/23277408.2019.1680914>
- Parianou, A. (2007). Translating Proper Names: A Functionalist Approach. *Names*, 4(55), 407-416.
- Vahiddastjerdi, H., & Sahebbonar, S. (2008). Lost in Translation: An Intertextual Study of Personal Proper-Name Allusions. *Across Languages and Cultures*, 9(1), 41-55. <http://dx.doi.org/10.1556/Acr.9.2008.1.3>
- van Coillie, J. (2006). Characters Names in Translation: A Functional Approach. In *Children's Literature in Translation: Challenges and*

Strategies, edited by J. V. Coillie and W. P. Verschueren, 123 –140.
Manchester: St Jerome.

- Vermes, A. P. (2003). Proper Names in Translation: An Explanatory Attempt. *Across Languages and Cultures*, 4(1), 89-108.

(مقاله پژوهشی)

چالش اسامی خاص در ترجمه‌های فارسی و انگلیسی نهج البلاغه

محمود افروز^{۱*}، نرجس عسگری ورتونی^۲

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۸/۰۴ بازنگری مقاله: ۱۴۰۳/۱۱/۱۴

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۱۲/۲۷

(از ص ۱۲۸ تا ۱۴۴)

چکیده

یکی از مشکلات ترجمه متون ادبی- مذهبی، مسئله معادل‌گزینی برای اسامی خاص است. هدف پژوهش حاضر بررسی راهکارهای ترجمه نام‌های خاص نهج البلاغه امام علی (علیه السلام) است. برای تحقق هدف، سه ترجمه فارسی به قلم مکارم شیرازی، آیتی و جعفری و سه ترجمه انگلیسی توسط حسین، جفری، و گروه طرح کتابخانه اسلامی دیجیتال اهل البیت برگزیده شده است. برای تحلیل داده‌ها از جدیدترین الگوی حاضر برای بررسی نام‌های خاص (نیانجری-وانگری، ۲۰۱۹) استفاده شد. این مدل شامل شش راهکار «حفظ، ترجمه قرضی، انتقال با الحاق نکات توضیحی، اقتباس، جایگزینی با اسامی عام، حذف» است. پژوهشگر در پی یافتن پاسخ برای این پرسش است که آیا مدل نیانجری-وانگری (۲۰۱۹) تمام راهکارهای مترجمان را پوشش داده است؟ مترجمان چه راهکارهایی در ترجمه اسامی خاص در نهج البلاغه به کار برده‌اند؟ آیا مترجمان در بکارگیری راهکارها ثبات داشته‌اند؟ آیا سوگیری خاصی در تمایل مترجمان فارسی و انگلیسی به کاربرد نوع خاصی از راهکارها وجود داشته است؟ توزیع کمی (درصد و بسامد) راهکارها چگونه است؟ پرکاربردترین و کم‌کاربردترین راهبردهای ترجمه اسامی خاص کدامند؟ طبق یافته‌های تحقیق، بالاترین بسامد در بکارگیری راهکارها توسط هر دو گروه از مترجمان فارسی و انگلیسی متعلق به دو راهکار «حفظ» و «انتقال با الحاق نکات توضیحی» است. مجموع این دو راهکار بیش از یک سوم کل راهبردها را پوشش داده‌ند. از سوی دیگر، مشاهده شد که کمترین تمایل مترجمان در استفاده از راهکار جایگزینی نام‌های خاص با اسامی عام بوده است.

کلید واژه‌ها: نهج البلاغه، راهکارهای ترجمه، اسامی خاص، متون ادبی-مذهبی.

۱. دانشیار مطالعات ترجمه، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشکده زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشکده زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۱. مقدمه

متون دینی^۱ یا مقدّس^۲ همواره جزو دشوارترین متون برای ترجمه محسوب می‌شوند. این نوع از متن‌ها جزو متون ادبی^۳ یا به طور کلی، بیانی^۴ هستند. نهج البلاغه جزو متون ادبی شاخص در ادبیات عربی است و به عقیده پژوهشگران حکایت‌هایی در این اثر ادبی کلاسیک وجود دارد که «از لحاظ تکنیک‌های داستان‌نویسی ممتاز» بوده و حتی الگویی برای آثار ادبی مدرن محسوب می‌شود (مسبوق و دلشاد، ۱۳۹۴: ۵۸).

ترجمه اسامی خاص، به عنوان عناصر فرهنگ محور، یکی از مسائل مهمی است که مترجمان متون ادبی غالباً با آن مواجه می‌شوند. مترجمان با بکارگیری راهبردها و فنون مختلف، همواره کوشیده‌اند به نحوی از انحاء بر این چالش فائق آیند. پژوهشگران نیز با بررسی مطالعات صورت گرفته بر پیکره‌های مختلف و الگوها و چارچوب‌های متفاوت تلاش کرده‌اند بر زوایای پنهان و آشکار این حوزه تمرکز نمایند.

۱-۱. بیان مسئله

یکی از چالش‌های ترجمه متون ادبی-مذهبی، معادل‌گزینی برای اسامی خاص است. دلیل این امر ممکن است لایه معنایی نهفته^۵ یا ارجاعات تلمیحی^۶ باشد که گاهی در برخی اسامی خاص وجود دارد. در چنین شرایطی، کاربرد راهبرد نویسه‌گردانی که صرفاً لایه سطحی و صوری گفتمان را نشان می‌گیرد، به هیچ وجه موضوعیت نداشته و خواننده را از درک عناصر کلیدی متن مبدأ محروم می‌کند. به دیگر بیان، هرچند، چالش یافتن معادل‌های مناسب برای واژگان متن مبدأ، به طور کلی از معضلات بزرگ ترجمه است، اما نباید این امر مغفول نهاده شود که مقوله معادل‌گزینی متأثر از نوع راهکاری است که مترجم برمی‌گزیند (افروز ۲۰۲۴ ج).

نظریه پردازان مطالعات ترجمه معتقدند که یکی از مشکلات پیش روی مترجمان متون ادبی، ترجمه اسامی خاص است (نیومارک^۷، ۱۹۹۳؛ لندرز^۸، ۲۰۰۱؛ نیانجری-وانگری، ۲۰۱۹؛ افروز ۲۰۲۴ الف و ب). مورواون^۹ (۲۰۱۰: ۲۰۷) اسامی خاص را واژگانی معرفی می‌کند که برای اشاره به اشیاء بی‌نظیر^{۱۰}، نام انسان‌ها، نام اماکن خاص، نام آثار ویژه هنری و غیره به کار رفته‌اند و حتی در پاره‌ای موارد، فرهنگ-محور نیز محسوب می‌شوند.

1. religious texts
2. sacred texts
3. literary
4. expressive
5. underlying meaning
6. Allusive references
7. Newmark
8. Landers
9. Moruwawon
10. singular objects

در خصوص اسامی خاص، سطحی‌ترین دیدگاه آن است که آنها را بدون ترجمه، تنها باید منتقل^۱ کرد، در حالی که غالب پژوهشگران این حوزه (نیومارک، ۱۹۸۸؛ ورمیس^۲، ۲۰۰۳؛ برتیلز^۳، ۲۰۰۳؛ باتلر^۴، ۲۰۱۳ و گریما^۵، ۲۰۱۸) بر این عقیده‌اند که در غالب متون ادبی، به سبب عامل محتوای معنایی^۶ و ریشه داشتن در فرهنگ مبدأ، ترجمه نام‌های خاص، و نه صرفاً انتقال آنها، کاملاً ضروری است. در حقیقت، توجه به معنای لغات و اسامی خاص و به طور کلی، «معنایابی واژگان جزء اصول زیربنایی تعادل ترجمه-ای» محسوب می‌شود (فتحی‌مظفری، مسبوق و قائمی، ۱۳۹۶: ۲۳).

پژوهشگران نظری ترجمه غالباً با ارائه چارچوب‌ها و الگوها می‌کوشند راه را برای مترجمان عملی بگشایند. در حوزه اسامی خاص، الگوها اغلب حاوی چندین راهکار اساسی در برگردان این نام‌هاست. در این خصوص، جدیدترین الگو متعلق به نیانجری-وانگری (۲۰۱۹: ۳۵۱-۳۶۰) و شامل شش راهکار زیر است:

الف) حفظ^۷: زمانی که مترجم نام را «همان‌گونه که هست»، البته با حروف الفبای زبان مقصد و تقریباً با همان تلفظ، ارائه دهد (ص ۳۵۱).

ب) ترجمه قرضی^۸: زمانی که مترجم بدون الحاق توضیحات روشنگر، به بیان معنی «تحت‌الفظی» نام بپردازد. گاهی مترجم بخشی از نام را می‌تواند حفظ و بخش دیگری را ترجمه کند که این راهبرد ترکیبی نیز در دسته «ترجمه قرضی» قرار می‌گیرد (ص ۳۵۶).

ج) انتقال با الحاق نکات توضیحی یا افزوده تفسیری^۹: مترجم با بکارگیری این راهبرد پس از نویسه-گردانی نام مبدأ، نکات روشنگر را به دو شکل، «درون‌متنی» (دقیقاً جزو متن اصلی) یا «برون‌متنی» (مثلاً در پراتنز و پانویس)، الحاق می‌کند (ص ۳۵۷).

د) اقتباس^{۱۰}: زمانی که برای یک نام در زبان مبدأ، نامی معادل و جاافتاده و کاملاً شناخته شده^{۱۱} در فرهنگ مقصد وجود داشته باشد و مترجم آن را به کار گیرد، در حقیقت از راهبرد اقتباس استفاده کرده است (ص ۳۵۸).

ه) جایگزینی با اسامی عام^{۱۲}: زمانی اتفاق می‌افتد که مترجم نام خاص را با نام عام جایگزین کند، مثلاً به جای نام بردن از فرد، از ضمیر یا کلمات عام (مانند فردی، شخصی، کسی، انسانی، مردی، زنی و ...) استفاده کند (ص ۳۶۰).

1. transfer
2. Vermes
3. Bertills
4. Butler
5. Grima
6. semantic content
7. Preservation
8. Loan Translation
9. Non-Translation Plus Additional Explanation
10. Adaptation
11. Recognized
12. Use of Common Nouns

و حذف^۱: همان طور که از عنوان این راهبرد برمی آید، کاربرد آن به معنی «حذف» و نادیده‌انگاری کل یا بخشی از نام خاص در متن مبدأ است (ص ۳۶۰).

۲-۱. پیشینه پژوهش

پاریانو^۲ (۲۰۰۷) در مقاله خود با عنوان «ترجمه اسامی خاص با اتخاذ رویکرد نقشگرا»، پس از اشاره به چالش‌های ترجمه اسامی خاص، به ارائه یک دسته‌بندی (شامل اسامی افراد، نام اماکن، مؤسسات، نهادها، نام اشیاء یکتا، اسامی نشان‌های تجاری و رخدادهای ویژه) مبادرت ورزیده است. محقق به مسائل کلی و چالش‌های عام در خصوص ترجمه اسامی خاص در چهار زبان انگلیسی، آلمانی، یونانی و فرانسوی پرداخته و حتی بر یک جفت‌زبان خاص در این حوزه تمرکز دقیق نکرده و تحلیل عمیقی نداشته است. دسته‌بندی ارائه شده توسط وی نیز تا حدودی سطحی بوده، به طوری که امکان بسط و ارتقاء آن وجود داشته است.

وحیددستجردی و صاحب‌هنر^۳ (۲۰۰۸: ۴۱) در مقاله خود با عنوان «آنچه در ترجمه ناپدید می‌شود: مطالعه بینامتنی تلمیح اسامی خاص»، با مطالعه اسامی خاص در دفتر اول مثنوی و لحاظ دو ترجمه انگلیسی به قلم ردهاوس و نیکلسون در چارچوب لپیهالم^۴ (۱۹۹۷) دریافته‌اند که راهکار «حفظ بدون الحاق نکات روشنگر» پربسامدترین شیوه ترجمه اسامی خاص در ترجمه‌های این شاهکار ادبی کلاسیک ایران بوده است. دامنه بسیار محدود این پژوهش از نقاط ضعف آن است، چرا که محققان صرفاً اسامی خاص شخصیت‌ها را در نظر گرفته‌اند که تنها یکی از دسته‌های اسامی خاص محسوب می‌شوند.

دزدرویچ^۵ و دیگران (۲۰۱۳) در مقاله خود با عنوان «ترجمه اسامی مقدس»، به بررسی ترجمه یازده نام پیامبر از عربی به انگلیسی و بوسنیایی پرداخته و دریافته‌اند که تمام مترجمان از اسامی ثبت شده پیامبران در *انجیل* برای ترجمه نام‌های عربی بهره برده‌اند. تعداد بسیار محدود اسامی خاص در پیکره پژوهش و مشخص نکردن الگوی ویژه‌ای برای تحلیل داده‌ها، از نقاط ضعف مقاله دزدرویچ و دیگران (۲۰۱۳) است.

جودیکات-پشونیسکین^۶ (۲۰۱۴) در مقاله خود با عنوان «چه نامی برگزینیم»، با بکارگیری الگوی هرمانز^۷ (۱۹۸۸) بر اسامی خاص در متون دیداری-شنیداری^۸ تمرکز کرده است. محقق سه هدف برای مقاله خود ذکر نموده است: یافتن راهبرد غالب؛ تعیین گرایش به بومی‌سازی یا بیگانه‌سازی؛ تشخیص چالش‌های ترجمه اسامی خاص شخصیت‌ها. پژوهشگر دریافته که راهبردهای برگردان و نویسه‌گردانی بیشترین کاربرد، و راهبرد جایگزینی، کمترین کاربرد را داشته است. طبق یافته‌های وی، گرایش غالب

1. Omission
2. Parianou
3. Vahiddastjerdi & Sahebbonar
4. Leppihalme
5. Dazdarevic
6. Judickaitė-Pašvenskienė
7. Hermans
8. AVTs

مترجمان به بیگانه‌سازی^۱ بوده است. نقطه ضعف پژوهشگر، کاربرد الگوی بسیار قدیمی، متعلق به تقریباً چهار دهه گذشته، و نپرداختن به هدف سوم تحقیق بوده است.

دویک و السید^۲ (۲۰۱۶: ۱۸۱) در مقاله خود با عنوان «چالش‌ها و راهبردهای ترجمه اسامی خاص از عربی به انگلیسی»، به بررسی موانع پیش روی مترجمان در برگردان اسامی خاص از عربی به انگلیسی پرداخته‌اند. از جمله چالش‌های ذکر شده می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: فقدان دانش پیش‌زمینه مترجم در حوزه‌های مذهبی، تاریخی، فرهنگی و غیره؛ فقدان تناظر یک به یک بین واژگان مبدأ و مقصد در برگردان کارآمد اسامی خاص و نبود برابرنهادهای مکفی برای تمامی اسامی خاص عربی. پژوهشگران بر این نکته تأکید کرده‌اند که تجویز یک راهکار ثابت برای ترجمه انواع مختلف اسامی خاص امکان‌پذیر نیست.

طباطبایی لطفی (۱۳۹۶: ۹۹) در مقاله خود با عنوان «مطالعه توصیفی راه‌کارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص قرآنی در پنج ترجمه انگلیسی»، با تمرکز بر پنج ترجمه انگلیسی قرآن کریم به قلم یوسف علی، آربری، پیکتال، رادول و سیل، و با کاربست مدل ون کویلی^۳ (۲۰۰۶) به این نتیجه رسیده است که راهکار «جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد» دارای بالاترین بسامد و راهکار «جایگزینی با یک اسم متعارف‌تر در زبان مبدأ و مقصد» جزو کم بسامدترین راهکارهای ترجمه اسامی خاص به شمار می‌رود. نقد جدی که می‌توان بر پژوهش حاضر وارد دانست، کاربست الگوی ون کویلی (۲۰۰۶) است که در واقع برای ترجمه اسامی خاص در ادبیات کودکان طراحی شده است.

تاکنون هیچ مطالعه‌ای با بکارگیری چارچوبی کاملاً به‌روز و مرتبط، به بررسی راهبردهای ترجمه اسامی خاص نهج البلاغه به انگلیسی و فارسی اختصاص نیافته است. تحقیق حاضر با هدف رفع خلاء پژوهشی مذکور انجام گرفت.

۳-۱. ضرورت و اهمیت پژوهش

در تحقیقات پیشین پیرامون راهکارهای ترجمه اسامی خاص، تأکید چندانی در خصوص بررسی تطبیقی ترجمه دو زبان فارسی و انگلیسی از یک متن دینی به زبان عربی وجود نداشته است. نهج البلاغه امیر مؤمنان، حضرت علی علیه السلام، بعد از قرآن کریم دومین کتاب دینی برجسته شیعیان محسوب می‌شود. در پژوهش حاضر، با توجه به ضرورت انجام مطالعه‌ای با تمرکز بر این پیکره ارزشمند، تلاش شده است که کفایت چارچوب‌های کنونی در پوشش راهکارهای ترجمه اسامی خاص نیز ارزیابی گردد.

تاکنون هیچ یک از پژوهش‌های پیشین به ارتقاء الگوهای فعلی و مناسب‌سازی الگوها برای پوشش تمام راهکارهای ترجمه اسامی خاص در متون مذهبی نپرداخته است.

1. foreignization
2. Dweik & Al- Sayyed
3. Van Coillie

پیکره پژوهش مجموعاً شامل ۳۷۱ نام خاص (واژه عربی) به همراه معادل‌های فارسی و انگلیسی است. معادل‌های فارسی از سه ترجمه فارسی به قلم مکارم شیرازی، آیتی و جعفری (مستخرج از نرم‌افزار نهج البلاغه، بی تا) و معادل‌های انگلیسی از سه ترجمه انگلیسی توسط حسین، جفری، و گروه طرح کتابخانه اسلامی دیجیتال اهل‌البیت برگرفته شده است. داده‌های مستخرج از این پیکره توسط مدل نیانجری-وانگری^۱ (۲۰۱۹) تحلیل شده است. در خصوص پیکره، ذکر این نکته ضروری است که از شمارش اسامی تکراری صرف نظر شد، مگر در مواردی که مترجم معادل متفاوتی بکار برده بود، بنابراین، تعداد واژگان پیکره بسیار بیش از ۳۷۱ نام خاص است.

تحقیق حاضر در پی یافتن پاسخ برای سؤالات زیر انجام شد:

- (۱) آیا مدل نیانجری-وانگری (۲۰۱۹) تمام راهکارهای مترجمان را پوشش داده است؟
- (۲) چه راهکارهایی در ترجمه اسامی خاص در نهج البلاغه به کار رفته است؟
- (۳) آیا مترجمان در بکارگیری راهکارها ثبات داشته‌اند؟
- (۴) آیا سوگیری خاصی در تمایل مترجمان فارسی و انگلیسی به کاربرد نوع خاصی از راهکارها مشاهده شد؟
- (۵) توزیع کمی (درصد و بسامد) راهکارها چگونه است؟ پرکاربردترین و کم کاربردترین راهبردهای ترجمه اسامی خاص کدامند؟

۲. بحث

۲-۱. دسته‌بندی اسامی خاص نهج البلاغه

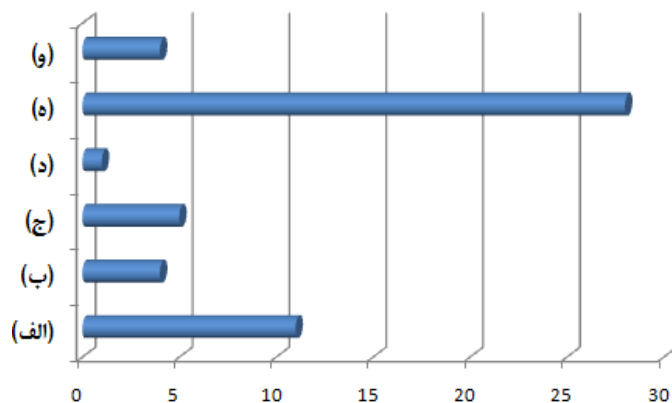
به عنوان گام نخست پژوهش، اسامی نهج البلاغه بر مبنای دسته‌بندی نام‌های خاص قرآنی در تارنمای دانش‌نامه اسلامی^۲ در پنج گروه طبقه‌بندی شد: (الف) نام مکان‌های خاص؛ (ب) نام زمان‌ها و وقایع خاص؛ (ج) نام اقوام، دسته‌ها، گروه‌ها و قبایل؛ (د) نام شیاطین، اجنه و فرشتگان؛ (ه) نام انسان‌ها. در جدول ۱، نمونه‌هایی از هر دسته ذکر گردیده است:

جدول ۱. دسته‌بندی اسامی خاص نهج البلاغه و نمونه‌هایی از اسامی

نمونه‌ها	دسته‌بندی اسامی خاص نهج البلاغه
مصر، حجاز، الشام، ...	(الف) نام مکان‌های خاص
یوم الجمل؛ لیلۃ الحریر، ...	(ب) نام زمان‌ها و وقایع خاص
بَنِي أَسَدٍ، بَنِي أُمَيَّةَ، کَلْبِيَّأ، ...	(ج) نام اقوام، دسته‌ها، گروه‌ها و قبایل
إِبْلِيسَ	(د) نام شیاطین، اجنه و فرشتگان
عیسی، موسی، داوود، ...	(ه) نام انسان‌ها
الْقُرْآن، الْقُرْآنِیر، ...	(و) نام اشیاء بی نظیر و یکتا

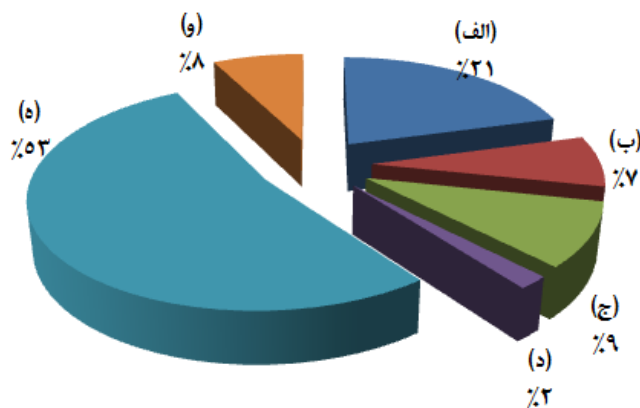
1. Nyangeri & Wangari
2. <http://wiki.ahlolbait.com>

در شکل ۱، بسامد انواع نام‌ها ذکر شده است:

شکل ۱. بسامد انواع اسامی خاص در نهج البلاغه

طبق شکل ۱، دسته (ه) بیشترین و دسته (د) کمترین تواتر را داشته است. برای درک بهتر از توزیع اسامی، درصدها به تفکیک در شکل ۲ به نمایش در آمده است:

شکل ۲. درصد انواع اسامی خاص در نهج البلاغه

طبق شکل ۲، بیش از نیمی از نام‌های خاص در نهج البلاغه متعلق به نام انسان‌هاست (۵۳ درصد). پس از آن، نام مکان‌های خاص بیشترین بسامد (۲۱ درصد) را داشته و باقی دسته‌ها تواتری کمتر از ده درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

۲-۲. بررسی نمونه‌های عملی بر پایه راهکارهای ترجمه

در ادامه، طبق دسته‌بندی راهکارها، گزیده‌ای از نام‌های خاص و برابرزاده‌های هر یک از آنها ذکر و بحث تکمیلی نیز ارائه شده است.

۱-۲-۲. نمونه‌هایی از راهکار «حفظ»

یکی از نمونه‌های بارز این راهکار در ترجمه نام‌های مکان و زمان «صفین» و «البصرة» رخ داده است. تمام مترجمان فارسی و انگلیسی، به ترتیب با به‌کارگیری معادل‌های «صفین» / «Siffin» و «بصره» / «Basrah» به این راهکار متوسل شده‌اند. کاربرد این راهکار به دسته خاصی از اسامی محدود نشده و حتی در برگردان اسامی «ابن عباس»، «داوود» و «علی» نیز کلیه مترجمان راهکار حفظ را برگزیده‌اند.

نام خاص	مکارم	آیتی	جعفری	Husain	Jafri	ABDILP
صفین	صفین (الف)	صفین (الف)	صفین (الف)	Siffin (الف)	Siffin (الف)	Siffin (الف)
	بصره (الف)	بصره (الف)	بصره (الف)	Basrah (الف)	Basrah (الف)	Basrah (الف)
داوود	داود (الف)	داود (الف)	داود (الف)	Dawud (الف)	Dawud (الف)	Dawud (الف)
	علی (الف)	علی (الف)	علی (الف)	`Ali (الف)	`Ali (الف)	`Ali (الف)
ابن عباس	ابن عباس (الف)	ابن عباس (الف)	ابن عباس (الف)	Ibn `Abbas (الف)	Ibn `Abbas (الف)	Ibn `Abbas (الف)

۲-۲-۲. نمونه‌هایی از راهکار «انتقال با الحاق نکات توضیحی»

در برگردان نام «مُنْعَرَجِ اللَّوِيِّ»، مکارم تنها مترجم فارسی است که با الحاق واژه «سرزمین»، به خواننده مقصد یادآوری کرده است که این واژه، در واقع، نام مکان خاصی است. البته در ترجمه «الْعُكَاظِي»، علاوه بر مکارم، جعفری نیز با الحاق واژه «بازار» نکات روشنگر برای مخاطب ترجمه فراهم کرده است. مکارم حتی به این واژه اکتفا نکرده و با توجه به بافت متن مبدأ، نکاتی کاملاً مرتبط و آگاهی دهنده در پانویس اضافه کرده است:

عکاظ نام یکی از بازارهای عرب در زمان جاهلیت می‌باشد. این بازار بین سرزمینی به نام «نُخْلَة» و «طائف» قرار داشته است. آنها در این بازار از اول ماه ذیقعد برای تشکیل انجمن‌های ادبی، تفاخر و خرید و فروش جمع می‌شدند. بیش از هر چیز در این بازار چرم خرید و فروش می‌شد و چرم بازار عکاظ به خوبی و محکمی معروف بوده است. (مکارم، بی.تا. نرم‌افزار نهج البلاغه)

در این دو نمونه اخیر، مترجمان انگلیسی نیز نکاتی توضیحی، البته در قالب فرامتن، ارائه داده‌اند. نمونه بسیار جالب دیگر در فراهم کردن نکات روشنگر توسط مترجمان انگلیسی، در ترجمه نام «طلحه» رخ داده است-جایی که آنها همگی معادل «Talhhah ibn `Ubaydillah» را به کار برده‌اند. به طور مشابه، در ترجمه نام خاص «الأشعث»، این بار تمام مترجمان فارسی و انگلیسی به ترتیب با ارائه معادل‌های «اشعث بن قیس» و «al-Ash`ath ibn Qays» از این راهکار استفاده کرده‌اند.

شیوه دیگری که مترجمان انگلیسی در الحاق نکات تصریحی اتخاذ کرده‌اند، در ترجمه اسامی خاص «مریم»، «عیسی» و «موسی» رخ داده است. در این موارد، بر خلاف مترجمان فارسی که صرفاً راهکار حفظ را کافی تشخیص داده‌اند، مترجمان انگلیسی از معادل نام آشنا تر این اسامی در فرهنگ مقصد، درون کمانک استفاده کرده‌اند: مری، موزز و جیزز (Mary, Jesus, Moses).

نکته دیگری که در این بخش به چشم خورد، بی‌ثباتی مترجمان انگلیسی در ترجمه نام حضرت موسی (ع) بود. مثلاً در برگردان «موسی کلیم» و «موسی بن عمران»، آنها به ترتیب معادل‌های «Musa, the Interlocutor of Allah» و «Musa son of `Imran» را به کار برده و دیگر از نام جافتاده «Moses» استفاده نکرده‌اند.

نام خاص	مکارم	آیتی	جعفری	Husain	Jafri	ABDILP
مُنْعَرَجُ اللَّوَى	سرزمین منعرج‌اللوئی	منعرج‌اللوئی	منعرج‌اللوئی	Mun`araji`l-liwa*	Mun`araji`l-liwa*	Mun`araji`l-liwa*
	(ج)	(الف)	(الف)	(ج)	(ج)	(ج)
الْعُكَاظِي	بازار عکاظ*	عکاظی	بازار عکاظ	`Ukazi*	`Ukazi*	`Ukazi*
	(ج)	(الف)	(ج)	(ج)	(ج)	(ج)
طلحه	طلحه	طلحه	طلحه	Talhah ibn `Ubaydillah	Talhah ibn `Ubaydillah	Talhah ibn `Ubaydillah
	(الف)	(الف)	(الف)	(ج)	(ج)	(ج)
الأشعث	اشعث‌بن قیس	اشعث‌بن قیس	اشعث‌بن قیس	al-Ash`ath ibn Qays*	al-Ash`ath ibn Qays*	al-Ash`ath ibn Qays*
	(ج)	(ج)	(ج)	(ج)	(ج)	(ج)
مَرْيَمَ	مریم	مریم	مریم	Maryam (Mary)	Maryam (Mary)	Maryam (Mary)
	(الف)	(الف)	(الف)	(ج)	(ج)	(ج)
عیسی	عیسی	عیسی	عیسی	`Isa (Jesus)	`Isa (Jesus)	`Isa (Jesus)
	(الف)	(الف)	(الف)	(ج)	(ج)	(ج)
موسی	موسی	موسی	موسی	Musa (Moses)	Musa (Moses)	Musa (Moses)
	(الف)	(الف)	(الف)	(ج)	(ج)	(ج)
مُوسَى كَلِيمَ	موسی کلیم	موسای کلیم	موسی کلیم الله	Musa, the Interlocutor of Allah	Musa, the Interlocutor of Allah	Musa, the Interlocutor of Allah
	(الف)	(الف)	(ج)	(ج)	(ج)	(ج)

۳-۲-۲. نمونه‌هایی از راهکار «اقتباس»

در ترجمه دو نام «دجله» و «مصر» رخداد جالبی رصد گردید که طی آن تمام مترجمان فارسی از راهکار حفظ و کلیه مترجمان انگلیسی از راهکار اقتباس استفاده کرده‌اند.

نام خاص	مکارم	آیتی	جعفری	Husain	Jafri	ABDILP
دَجَلَةٌ	دجله	دجله	دجله	Tigris	Tigris	Tigris
	(الف)	(الف)	(الف)	(د)	(د)	(د)
مصر	مصر	مصر	مصر	Egypt	Egypt	Egypt
	(الف)	(الف)	(الف)	(د)	(د)	(د)

۴-۲-۲. نمونه‌هایی از راهکار «جایگزینی با اسامی عام»

این راهکار صرفاً برای برگردان دو نام «فرات» و «جمل» کاربرد داشته است. جالب آنکه مترجمان فارسی همگی راهکار حفظ را ترجیح داده‌اند، در حالی که مترجمان انگلیسی از واژه عام «رودخانه» یا «River» استفاده کرده‌اند. در ترجمه «جمل» نیز مکارم تنها مترجمی بوده است که واژه عام «جنگ» را برگزیده و این در حالی است که دیگر مترجمان فارسی همچنان راهکار «حفظ» را انتخاب کرده‌اند. از سوی دیگر، مترجمان انگلیسی واژه روشنگر درون-متنی «جنگ» یا «the Battle» را الحاق کرده‌اند.

نام خاص	مکارم	آیتی	جعفری	Husain	Jafri	ABDILP
فرات	فرات	فرات	فرات	River	River	River
	(الف)	(الف)	(الف)	(ه)	(ه)	(ه)
جمل	جنگ	جمل	جمل	the Battle of Jamal	the Battle of Jamal	the Battle of Jamal
	(ه)	(الف)	(الف)	(ج)	(ج)	(ج)

۵-۲-۲. نمونه‌هایی از راهکار «ترجمه قرضی»

در ترجمه نام «أَبْنُ أَبِيطَالِبٍ» تمام مترجمان واژه «ابن» را به «فرزند»، «پسر» یا «son» ترجمه و از این راهکار استفاده کرده‌اند. آیتی در ترجمه نام «أَبْنُ أَبِي قُحَافَةَ» به «فرزند ابوقحافه» همین راهکار را به کار برده، در حالی که سایر مترجمان، درون کمانک به نام بیشتر-شناخته-شده شخص مورد نظر نیز اشاره کرده‌اند.

نام خاص	مکارم	آیتی	جعفری	Husain	Jafri	ABDILP
أَبْنُ أَبِيطَالِبٍ	فرزند ابوطالب	پسر ابوطالب	فرزند ابیطالب	the son of Abu Talib	the son of Abu Talib	the son of Abu Talib
	(ب)	(ب)	(ب)	(ب)	(ب)	(ب)
أَبْنُ أَبِي قُحَافَةَ	فرزند «ابوقحافه» (ابوبکر)	فرزند ابوقحافه	فرزند ابوقحافه (ابوبکر)	(Abu Bakr) Ibn Abi Quhafah	(Abu Bakr) Ibn Abi Quhafah	(Abu Bakr) Ibn Abi Quhafah
	(ج)	(ب)	(ج)	(ج)	(ج)	(ج)

۶-۲-۲. نمونه‌هایی از راهکار «حذف»

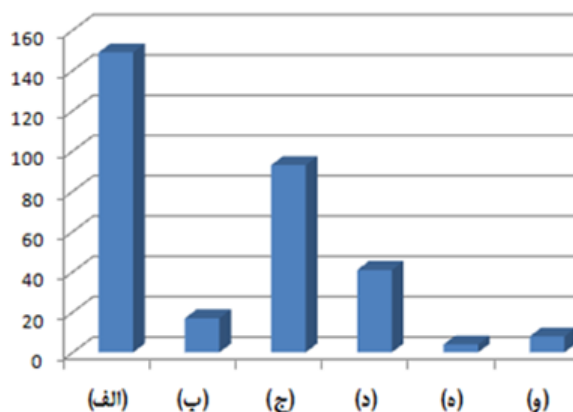
در حالی که جعفری در ترجمه نام خاص «عمر بن الخطاب» از راهکار «حفظ» استفاده کرده، دو مترجم فارسی دیگر، مکارم و آیتی، بخشی از نام را حذف و به ذکر «عمر» بسنده کرده‌اند. این در حالی است که مترجمان انگلیسی حتی واژه خلیفه «Caliph» را هم در ابتدای این نام الحاق کرده‌اند تا نوعی نکته روشن‌گر درون-متنی به کار برده باشند.

اما در برگردان نام «ابن الخطاب»، مترجمان انگلیسی راهکار حفظ (بدون ارائه توضیحات روشن‌گر) را ترجیح داده و دو مترجم فارسی (آیتی و جعفری) از ذکر نام به کلی صرف نظر کرده‌اند.

نام خاص	مکارم	آیتی	جعفری	Husain	Jafri	ABDILP
عمر بن الخطاب (خ/۱۳۴)	عمر	عمر	عمر بن الخطاب	Caliph `Umar ibn al-Khattab	Caliph `Umar ibn al-Khattab	Caliph `Umar ibn al- Khattab
	(و)	(و)	(الف)	(ج)	(ج)	(ج)
ابن الخطاب	پسر خطاب	ابن الخطاب	ابن الخطاب	Ibn al- Khattab	Ibn al- Khattab	Ibn al- Khattab
	(ب)	(و)	(و)	(الف)	(الف)	(الف)

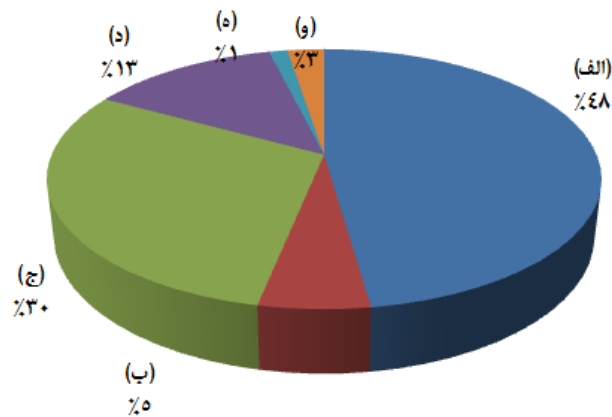
۳-۲. بسامد و درصد راهکارها

در شکل ۳، مجموع بسامد انواع راهکارها ذکر شده است:

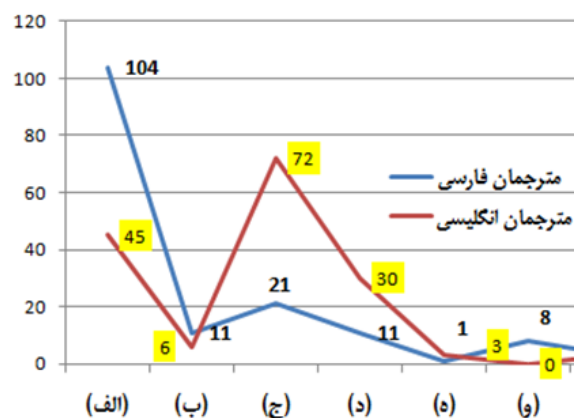
شکل ۳. بسامد کلی راهکارها

طبق شکل ۳، راهکار (الف) بیشترین و راهکار (ه) کمترین تواتر را داشته است. برای درک بهتر از جزئیات توزیع راهکارها، درصدها به تفکیک در شکل ۴ به نمایش در آمده است:

شکل ۴. درصد راهکارها در مجموع شش ترجمه

به منظور تطبیق تمایل مترجمان فارسی با مترجمان انگلیسی، داده‌ها در قالب شکل ۵ ارائه شده است:

شکل ۵. تطبیق بسامد راهکارها در ترجمه‌های فارسی و انگلیسی

طبق شکل ۵، علی‌رغم اختلاف ظاهری در تمایل به اتخاذ نوع راهکارهای خاص توسط دو گروه مترجمان فارسی و انگلیسی، نقطه مشترک هر دو گروه، بیشترین تمایل هر دو گروه به کاربرد دو راهکار «حفظ» و «انتقال با الحاق نکات توضیحی» است.

برای بررسی دقیق‌تر داده‌ها، در جدول ۳، توزیع راهبردها در ترجمه‌های فارسی و انگلیسی به تفکیک هر مترجم ارائه شده است:

جدول ۳. بسامد راهکارها در سه ترجمه فارسی و سه ترجمه انگلیسی

ABDILP	Jafri	Husain	جعفری	آیتی	مکارم	مترجم	
						توزیع راهکار	
۱۵	۱۵	۱۵	۳۴	۳۷	۳۳	بسامد	(الف)
٪۱۰	٪۱۰	٪۱۰	۲۳٪	۲۵٪	۲۲٪	برمبنای مترجم	
۲۹٪	۲۹٪	۲۹٪	۶۵٪	۷۱٪	۶۳٪	برمبنای راهکار	
۲	۲	۲	۳	۴	۴	بسامد	(ب)
٪۱۲	٪۱۲	٪۱۲	٪۱۸	٪۲۳	٪۲۳	برمبنای مترجم	
۴٪	۴٪	۴٪	۶٪	۷.۷٪	۸٪	برمبنای راهکار	
۲۴	۲۴	۲۴	۷	۴	۱۰	بسامد	(ج)
٪۲۶	٪۲۶	٪۲۶	٪۷	٪۴	٪۱۱	برمبنای مترجم	
۴۶٪	۴۶٪	۴۶٪	۱۳٪	۷.۷٪	۱۹٪	برمبنای راهکار	
۱۰	۱۰	۱۰	۵	۳	۳	بسامد	(د)
٪۲۵	٪۲۵	٪۲۵	٪۱۲	٪۶.۵	٪۶.۵	برمبنای مترجم	
۱۹٪	۱۹٪	۱۹٪	۱۰٪	۶٪	۶٪	برمبنای راهکار	
۱	۱	۱	۰	۰	۱	بسامد	(ه)
٪۲۵	٪۲۵	٪۲۵	۰	۰	٪۲۵	برمبنای مترجم	
۲٪	۲٪	۲٪	۰	۰	۲٪	برمبنای راهکار	
۰	۰	۰	۳	۴	۱	بسامد	(و)
۰	۰	۰	٪۲۸	٪۵۰	٪۱۲	برمبنای مترجم	
۰	۰	۰	۶٪	۷.۷٪	۲٪	برمبنای راهکار	

تا جایی که به راهکار «حفظ» و «ترجمه قرضی» مرتبط است، در بین مترجمان، آیتی بالاترین درصد کاربرد این دو راهکار را داشته است. طبق جدول ۳، مکارم (تقریباً دو برابر) بیش از دیگر مترجمان فارسی به راهکار «انتقال با الحاق نکات توضیحی روی آورده است. ضمناً او تنها مترجم فارسی است که از راهکار «جایگزینی با اسامی عام» به کار برده است.

۴-۲. پاسخ به پرسش‌ها بر اساس جداول و تصاویر

پس از طرح مجدد سؤالات تحقیق، پاسخ‌ها بر مبنای آمار مندرج در تصاویر و جداول، ارائه شده است.

(۱) آیا مدل نیانجری-وانگری (۲۰۱۹) تمام راهکارهای مترجمان را پوشش داده است؟
الگوی نیانجری-وانگری (۲۰۱۹) مدل کاملاً به‌روز و بسیار کارآمد برای بررسی راهکارهایی ترجمه اسامی خاص نهج البلاغه بوده و تمام راهکارهای اتخاذ شده مترجمان را پوشش داده است.

(۲) چه راهکارهایی در ترجمه اسامی خاص در نهج البلاغه به کار رفته است؟

همان‌طور که در تصاویر ۳ و ۴ نشان داده شد، مجموعاً شش راهکار شامل «حفظ»، ترجمه قرضی، انتقال با الحاق نکات توضیحی، اقتباس، جایگزینی با اسامی عام و حذف» در ترجمه اسامی خاص در نهج البلاغه به کار رفته است.

۳) آیا مترجمان در بکارگیری راهکارها ثبات داشته‌اند؟

توزیع راهکارها به تفکیک مترجمان در جدول ۳ حاکی از عدم ثبات مترجمان در به کارگیری راهکارهاست. به عبارتی، تنوع اسامی خاص و محتوای معنایی ویژه هر نام از دلایل اساسی در استفاده انواع مختلف راهکارها بوده است.

۴) آیا سوگیری خاصی در تمایل مترجمان فارسی و انگلیسی به کاربرد نوع خاصی از راهکارها مشاهده شد؟

طبق شکل ۵، در حالی که تمایل مترجمان فارسی بیشتر به سمت کاربرد راهکار «حفظ» بوده، بیشترین راهبرد مورد استفاده مترجمان انگلیسی «انتقال با الحاق نکات توضیحی» است. با این حال، نکته مهم قابل مشاهده در شکل ۵، اشتراک هر دو گروه، در بالاترین اتخاذ دو راهبرد «حفظ» و «انتقال با الحاق نکات توضیحی» است. به عبارتی، همان‌طور که در شکل ۴ نیز نشان داده شده، بیش از یک سوم کل راهبردها (۷۸ درصد) متعلق به مجموع این دو راهکار می‌باشد.

۵) توزیع کمی (درصد و بسامد) راهکارها چگونه است؟ پرکاربردترین و کم کاربردترین راهبردهای ترجمه اسامی خاص کدامند؟

همان‌طور که در جدول ۴ نشان داده شده است، راهکارهای «حفظ» و «انتقال با الحاق نکات توضیحی» به ترتیب حدود نیم و یک سوم از کل راهکارهای ترجمه اسامی خاص در نهج البلاغه را به خود اختصاص داده‌اند. در حالی که راهکار «اقتباس» در رتبه سوم (۱۳ درصد) قرار گرفته، مجموع باقی راهکارها «ترجمه قرضی، جایگزینی با اسامی عام و حذف» کمتر از ۱۰ درصد است. به طور ویژه، راهکار «جایگزینی با اسامی عام» کمترین کاربرد (۱ درصد) را داشته است.

۳. نتیجه گیری

ترجمه متون مذهبی، به عنوان گونه‌ای از چالش برانگیزترین متون ادبی، غالباً در کانون توجه پژوهشگران بوده است. نهج البلاغه، در جایگاه دومین کتاب دینی شیعیان پس از قرآن مجید، اثری است که در قلم مرتفع آثار ادبی همواره درخشش بی نظیری داشته است. یکی از مشکلات ترجمه متون ادبی-مذهبی، مسئله راهکارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص است که مطالعه حاضر به آن اختصاص یافت. طبق یافته‌های پژوهش، مجموعاً شش راهکار شامل «حفظ، ترجمه قرضی، انتقال با الحاق نکات توضیحی، اقتباس، جایگزینی با اسامی عام و حذف» در ترجمه اسامی خاص در نهج البلاغه به کار رفته است.

یافته‌ها حاکی از عدم ثبات مترجمان در به کارگیری راهکارهای ترجمه بود. به عبارتی، تنوع اسامی خاص و محتوای معنایی ویژه هر نام، مترجمان را بر آن داشته است تا از انواع مختلف راهکارها، در موضع مناسب خود، استفاده نمایند. با این حال، اشتراک هر دو گروه از مترجمان فارسی و مترجمان

انگلیسی در تمایل ایشان در به کارگیری دو راهکار «حفظ» و «انتقال با الحاق نکات توضیحی» است. مجموع این دو راهکار بیش از یک سوم کل راهبردها را پوشش داده‌ند. در حقیقت، مترجمان در مواردی که راهکار «حفظ» برای ترجمه نام خاص کفایت کرده است، صرفاً به آن روی آورده، ولی در دیگر موارد، غالباً به الحاق نکات توضیحی همّت گمارده‌اند. از سوی دیگر، مشاهده شد که کمترین تمایل مترجمان در استفاده از راهکار جایگزینی نام‌های خاص با اسامی عام بوده است.

تنوع کاربرد راهکارها در تحقیق حاضر تأییدی بر یافته‌های دویک و السید (۲۰۱۸: ۱۸۱) است که در پژوهش خود بر امکان پذیر نبودن تجویز یک راهکار ثابت برای ترجمه انواع مختلف اسامی خاص تأکید کرده بودند.

همچنین، یافته‌های این مطالعه در راستای نتایج مقاله وحیددستجردی و صاحب‌هنر (۲۰۰۸: ۴۱) و جودیکات-پشوینسکین (۲۰۱۴) در تشخیص راهبرد «حفظ» به عنوان یکی از پر بسامدترین راهکارهای ترجمه نام خاص است. از سوی دیگر، یافته‌های مقاله حاضر در تعارض با نتایجی است که در تحقیق دزدرویچ و دیگران (۲۰۱۳) و طباطبایی لطفی (۱۳۹۶: ۹۹) مبنی بر کاربرد پرسامد راهکار «جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد» در ترجمه اسامی خاص ارائه شده است.

عدم تأیید، و یا برعکس، صحنه گذاری بر یافته‌های محققان پیشین، گواهی بر این امر است که مسئله اسامی خاص هنوز جزو حوزه‌های بحث برانگیز و پر چالش بوده و انجام تحقیقات بیشتر در این حوزه را می‌طلبد. لذا پژوهشگران آتی به انجام مطالعات مشابه بر روی ترجمه‌های دیگر پیکره‌های مذهبی (از جمله نهج الفصاحه) توصیه می‌شوند. همچنین، با توجه به بسط مباحث مرتبط با تأثیر گذاری زمان بر زبان، فرهنگ و ترجمه توسط محققان پیشین (افروز ۲۰۲۵؛ افروز و عسگری ورتونی ۲۰۲۵)، پژوهشگران آتی می‌توانند به بررسی این موضوع با تمرکز بر ترجمه‌های نهج البلاغه بپردازند.

منابع

- دانش‌نامه اسلامی (بی‌تا). مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل‌البیت علیهم‌السلام، دسترسی از تارنمای: <http://wiki.ahlolbait.com>
- طباطبایی لطفی، عبدالمجید (۱۳۹۶). مطالعه توصیفی راه‌کارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص قرآنی در پنج ترجمه انگلیسی. *مطالعات قرآنی و فرهنگ اسلامی*، ۱(۱)، ۹۹-۱۱۷.
- فتحی مظفری، رسول، مسبوق، سید مهدی، و قائمی، مرتضی (۱۳۹۶). رهیافتی نو بر ترجمه‌های نهج البلاغه در پرتو تحلیل مؤلفه‌های معنایی واژگان. *پژوهشنامه نهج البلاغه*، ۵(۱۷)، ۲۱-۴۰. <https://doi.org/10.22084/NAHJ.2017.11210.1650>
- مسبوق، سید مهدی، و دلشاد، شهرام (۱۳۹۴). شاخصه‌های مینی‌مالیسم در حکایتی از نهج البلاغه. *پژوهشنامه نهج البلاغه*، ۳(۱۱)، ۵۵-۶۶. https://nab.basu.ac.ir/article_1287.html
- نرم‌افزار نهج البلاغه. (بی‌تا). متن عربی نهج البلاغه به همراه ترجمه فارسی مکارم شیرازی، آیتی و جعفری.

- Afrouz, M. (2024a). Qur'anic temporospatial allusive references in English translations on the basis of Leppihalme's taxonomy. *Kervan – International Journal of Afro-Asiatic Studies*, 28, 203-220.
- Afrouz, M. (2024b). Examining the retranslation hypothesis Focusing on 30 English translations of Qur'anic personal proper names. *Trans-kom* 17(1), 199–214. https://www.trans-kom.eu/bd17nr01/trans-kom_17_01_11_Afrouz_Retranlation.20240628.pdf
- Afrouz, M. (2024c). Exploring Normal vs. Service Translators' Orientation in Rendering Realia in the Holy Qur'an. *Forum*, 22(1), 1-25. <https://doi.org/10.1075/forum.00033.afr>
- Afrouz, M. (2025). Proposing a Tentative Revision Hypothesis for Sacred Texts: The Holy Qur'an's English Translation and Revision in Focus. *SKASE Journal of Translation and Interpretation*, 18(3): 3–19. doi: 10.33542/JTI2025-2-2.
- Afrouz, M. & Asgari Vartooni, N. (2025). The Retranlation Hypothesis revisited: A meta-analytical study. *Trans-kom*, 18(2), 712–730.
- Ahlul Bayt Digital Islamic Library Project (ABDILP). (n.d.). *Nahj ul Balagha*. Published on Books on Islam and Muslims. Retrieved December 7, 2020, from <http://www.al-islam.org>
- Bertills, Y. (2003). *Beyond Identification: Proper Names in Children's Literature*. Tavastg: Åbo Akademi University Press.
- Butler, J. O. (2013). *Name, Place, and Emotional Space: Themed Semantics in Literary Onomastic Research*. Masters Thesis Submitted to University of Glasgow.
- Dazdarevic, S., Milovanovic, S., & Fijuljanin, F. (2013). *Translating Sacred Words*. 5th International Social Sciences Conference in Balkans Organizatori: Sakarya University, Turkey, International University of Novi Pazar. Retrieved 4 November 2020, from https://www.researchgate.net/publication/282186914_Translating_Sacred_Words
- Dweik, B. S., & Al-Sayyed, S. W. (2016). Translating Proper Nouns from Arabic into English: Barriers and Procedures. *Arab World English Journal*, 5, 181-194.
- Grima, K. (2018). Transposing Proper Names in Frank McCourt's Memoir *Angela's Ashes* from English into Maltese. *Meta*, 63(1), 94–117. doi:10.7202/1050516ar
- Hermans, T. (1988). On Translating Proper Names, with Reference to De Witte and Max Havelaar. In M. J. Wintle (ed.) *Modern Dutch Studies: Essays in Honour of Professor Peter King on the Occasion of His Retirement*. London/Atlantic Highlands: The Athlone Press, pp. 11-24.
- Husain, M. M. J. (1375/1996) *Nahj Albalaghe (English Translation)*. Qum: Ansariyan Publications/ Digital Publisher Ghaemiyeh.

- Jafri, A. (2020). *Nahj-Al-Balaghah (Peak Of Eloquence)*. Eleventh Revised Edition. Islamic Seminary Publications.
- Judickaitė-Pašvenskienė, L. (2014). How Should I Call You? Rendering of Semantically Meaningful Anthroponyms in Subtitled Children's Cartoons. *Studies About Languages*, 24, 18-25. <http://dx.doi.org/10.5755/j01.sal.0.24.6722>.
- Landers, C. E. (2001). *Literary Translation: A Practical Guide*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Leppihalme, R. (1997). *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Moruwawon, B. S. (2010). Translating African Proper Names in Literary Texts. *Journal of Language & Translation*, 11(2), 207-226.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall International.
- Newmark, P. (1993). *Paragraphs on Translation*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Nyangeri, N. A., & Wangari, R. (2019). Proper Names in Translation: Should They be Translated or Not? *Eastern African Literary and Cultural Studies*, 5(3-4), 347-365. <http://dx.doi.org/10.1080/23277408.2019.1680914>
- Parianou, A. (2007). Translating Proper Names: A Functionalist Approach. *Names*, 4(55), 407-416.
- Vahiddastjerdi, H., & Sahebbonar, S. (2008). Lost in Translation: An Intertextual Study of Personal Proper-Name Allusions. *Across Languages and Cultures*, 9 (1), 41-55. <http://dx.doi.org/10.1556/Acr.9.2008.1.3>
- van Coillie, J. (2006). Characters Names in Translation: A Functional Approach. In *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*, edited by J. V. Coillie and W. P. Verschueren, 123 -140. Manchester: St Jerome.
- Vermes, A. P. (2003). Proper Names in Translation: An Explanatory Attempt. *Across Languages and Cultures*, 4(1), 89-108.